

HOTĂRÂREA CURȚII (Marea Cameră)

1 aprilie 2008*

În cauza C-267/06,

având ca obiect o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare formulată în temeiul articolului 234 CE de Bayerisches Verwaltungsgericht München (Germania), prin Decizia din 1 iunie 2006, primită de Curte la 20 iunie 2006, în procedura

Tadao Maruko

împotriva

Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen,

CURTEA (Marea Cameră),

compusă din domnul V. Skouris, președinte, domnii P. Jann, C. W. A. Timmermans, A. Rosas, K. Lenaerts și L. Bay Larsen, președinți de cameră, domnii K. Schiemann, J. Makarczyk, P. Küris, J. Klučka (raportor), A. Ó Caoimh, doamna P. Lindh și domnul J.-C. Bonichot, judecători

* Limba de procedură: germana.

avocat general: domnul D. Ruiz-Jarabo Colomer,
grefier: domnul J. Swedenborg, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 19 iunie 2007,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru domnul Maruko, de H. Graupner, R. Wintemute și M. Bruns, Rechtsanwälte;
- pentru Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen, de doamna C. Draws și de domnul P. Rammert, în calitate de agenți, asistați de A. Bartosch și T. Grupp, Rechtsanwälte;
- pentru guvernul olandez, de doamna C. Wissels, în calitate de agent;
- pentru guvernul Regatului Unit, de doamna V. Jackson, în calitate de agent, asistată de domnul T. Ward, barrister;
- pentru Comisia Comunităților Europene, de domnul J. Enegren și de doamna I. Kaufmann-Bühler, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 6 septembrie 2007,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare privește interpretarea articolului 1, a articolului 2 alineatul (2) literele (a) și (b) (i), precum și a articolului 3 alineatul (1) litera (c) și alineatul (3) din Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă (JO L 303, p. 16, Ediție specială, 05/vol. 6, p. 7).

- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între domnul Maruko, pe de o parte, și Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen (Casa de Pensii a Teatrelor Germane, denumită în continuare „Vddb”), pe de altă parte, având ca obiect refuzul acesteia din urmă de a-i acorda dreptul la o pensie de soț supraviețuitor în temeiul prestațiilor în favoarea urmașilor prevăzute de sistemul obligatoriu de asigurare profesională la care fusese afiliat partenerul său de viață decedat.

Cadrul juridic

Reglementarea comunitară

- 3 Considerentele (13) și (22) ale Directivei 2000/78 prevăd:

„(13) Prezenta directivă nu se aplică regimurilor de securitate socială și de protecție socială ale căror avantaje nu sunt asimilate unei remunerații în sensul atribuit acestui termen în aplicarea articolului 141 din Tratatul de instituire a

Comunității Europene și nici plăților de orice natură efectuate de către stat, care au ca obiectiv accesul la încadrare în muncă sau menținerea lucrătorilor în funcție.

[...]

(22) Prezenta directivă nu aduce atingere legislațiilor naționale privind starea civilă și nici prestațiilor care decurg din aceasta.”

4 Articolul 1 din Directiva 2000/78 prevede:

„Prezenta directivă are ca obiectiv stabilirea unui cadru general de combatere a discriminării pe motive de apartenență religioasă sau convingeri, handicap, vârstă sau orientare sexuală, în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă, în vederea punerii în aplicare, în statele membre, a principiului egalității de tratament.”

5 Potrivit articolului 2 din directiva menționată:

„(1) În sensul prezentei directive, prin principiul egalității de tratament se înțelege absența oricărei discriminări directe sau indirecte, bazată pe unul dintre motivele menționate la articolul 1.

(2) În sensul alineatului (1):

- (a) o discriminare directă se produce atunci când o persoană este tratată într-un mod mai puțin favorabil decât este, a fost sau va fi tratată într-o situație asemănătoare o altă persoană, pe baza unuia dintre motivele menționate la articolul 1;

- (b) o discriminare indirectă se produce atunci când o dispoziție, un criteriu sau o practică aparent neutră poate avea drept consecință un dezavantaj special pentru persoane de o anumită religie sau cu anumite convingeri, cu un anumit handicap, de o anumită vârstă sau de o anumită orientare sexuală, în raport cu altă persoană, cu excepția cazului în care:
 - (i) această dispoziție, acest criteriu sau această practică este obiectiv justificată de un obiectiv legitim, iar mijloacele de realizare a acestui obiectiv nu sunt adecvate și necesare sau [...]

[...]”

6 Articolul 3 din aceeași directivă este formulat după cum urmează:

„(1) În limitele competențelor conferite Comunității, prezenta directivă se aplică tuturor persoanelor, atât în sectorul public, cât și în cel privat, inclusiv organismelor publice, în ceea ce privește:

[...]

(c) condițiile de încadrare și de muncă, inclusiv condițiile de concediere și de remunerare;

[...]

(3) Prezenta directivă nu se aplică plăților de orice natură efectuate de regimurile publice sau asimilate, inclusiv de regimurile publice de securitate socială sau de protecție socială.

[...]”

- 7 Conform articolului 18 primul paragraf din Directiva 2000/78, statele membre trebuiau să adopte actele cu putere de lege și actele administrative necesare pentru a se conforma acesteia până la 2 decembrie 2003 sau puteau încredința partenerilor sociali punerea în aplicare a acestei directive pentru acele dispoziții care privesc acordurile colective. Totuși, în acest caz, statele membre erau obligate să se asigure că, până la 2 decembrie 2003, partenerii sociali au pus în aplicare dispozițiile necesare prin intermediul unui acord, statele membre respective trebuind să ia toate măsurile necesare care să le permită să fie în orice moment în măsură să garanteze rezultatele impuse de directiva menționată. În plus, statele membre trebuiau să informeze de îndată Comisia Comunităților Europene cu privire la aceste măsuri.

Reglementarea națională

Legea privind uniunea consensuală înregistrată

- 8 Articolul 1 din Legea privind uniunea consensuală înregistrată (Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft) din 16 februarie 2001 (BGBl. 2001 I, p. 266),

astfel cum a fost modificată prin Legea din 15 decembrie 2004 (BGBl. 2004 I, p. 3396, denumită în continuare „LPartG”), prevede:

„(1) Două persoane de același sex stabilesc o uniune consensuală atunci când declară reciproc, personal și una în prezența celeilalte că doresc să trăiască împreună într-o uniune consensuală (parteneri de viață). Declarațiile nu pot fi afectate de condiție sau de termen. Declarațiile produc efecte dacă sunt făcute în fața autorității competente.

(2) O uniune consensuală nu poate fi stabilită în mod valabil:

1. cu o persoană care este minoră sau căsătorită ori care trăiește deja într-o uniune consensuală cu o terță persoană;
2. între ascendenți și descendenți;
3. între frați primari, uterini sau consanguini;
4. dacă, la momentul stabilirii uniunii consensuale, partenerii refuză să își asume obligații potrivit articolului 2.

[...]”

9 Articolul 2 din LPartG prevede:

„Partenerii de viață își datorează reciproc ajutor și asistență și se obligă reciproc la conviețuire. Aceștia își asumă responsabilități unul față de celălalt.”

10 Potrivit articolului 5 din legea menționată:

„Partenerii de viață sunt reciproc obligați să contribuie în mod adecvat la nevoile rezultate din conviețuire prin munca și prin patrimoniul lor. Articolele 1360 a doua teză, 1360a și 1360b din Codul civil, precum și articolul 16 al doilea paragraf se aplică prin analogie.”

11 Articolul 11 alineatul 1 din aceeași lege prevede:

„Cu excepția unor dispoziții contrare, partenerul de viață este considerat membru al familiei celui alt partener de viață.”

Reglementarea privind pensia de soție supraviețuitoare sau de soț supraviețuitor

12 Prin LPartG, legiuitorul german a adus modificări la cartea VI din Codul securității sociale – Sistemul legal de asigurare de pensii (Sozialgesetzbuch VI – Gesetzliche Rentenversicherung).

13 Articolul 46, care figurează în cartea VI din codul menționat, în versiunea aflată în vigoare de la 1 ianuarie 2005 (denumit în continuare „Codul social”), prevede:

„(1) Vădulele sau văduvii care nu s-au recăsătorit au dreptul, după decesul soțului asigurat, la o mică pensie de soție supraviețuitoare sau de soț supraviețuitor, cu condiția ca soțul asigurat să fi cotizat pe parcursul perioadei minime care se impune în general. Acest drept este limitat la o perioadă maximă de 24 de luni calendaristice începând cu luna următoare celei în care a avut loc decesul persoanei asigurate.

[...]

(4) Pentru stabilirea dreptului la o pensie de soție supraviețuitoare sau de soț supraviețuitor, încheierea unei uniuni consensuale este asimilată încheierii unei căsătorii, o uniune consensuală este asimilată unei căsătorii, un partener supraviețuitor este asimilat unei văduve și unui văduv, iar un partener de viață este asimilat unui soț. Desfacerii sau declarării nulității unei noi căsătorii îi corespund rezilierea, respectiv desfacerea unei noi uniuni consensuale.”

14 Aceeași carte VI conține alte dispoziții similare privind asimilarea uniunii consensuale căsătoriei, în special articolul 47 alineatul 4, articolul 90 alineatul 3, articolul 107 alineatul 3 și articolul 120d alineatul 1.

Convenția colectivă a teatrelor germane

- 15 Articolul 1 din Convenția colectivă a teatrelor germane (Tarifordnung für die deutschen Theater) din 27 octombrie 1937 (*Reichsarbeitsblatt* 1937 VI, p. 1080, denumită în continuare „convenția colectivă”) prevede:

„(1) Orice persoană juridică ce administrează un teatru în cadrul Reichului (administrator al unui teatru) este obligată să încheie o asigurare de pensie și de viață pentru personalul artistic angajat în instituția sa, conform următoarelor dispoziții, și să anunțe în scris fiecare membru al personalului artistic cu privire la asigurarea încheiată.

(2) De comun acord cu miniștrii Reichului responsabili, ministrul informării și propagandei desemnează institutul de asigurare și stabilește condițiile de asigurare (statute). Acesta stabilește de asemenea data de la care trebuie încheiată asigurarea, conform prezentei convenții.

(3) În sensul prezentei convenții, prin personal artistic se înțeleg persoanele care, în temeiul Legii privind camera de cultură a Reichului și al regulamentelor de aplicare a acestei legi, sunt afiliate în mod obligatoriu la camera de teatru a Reichului (secția scenă), în special: regizorii, actorii, dirijorii, administratorii, consilierii artistici, directorii de cor, repetitorii, inspectorii, sufleorii și persoanele care ocupă o poziție asemănătoare, responsabilii tehnici (cum sunt șefii mașiniști, responsabilii cu decorurile și cu costumele și persoanele care ocupă o poziție asemănătoare, în măsura în care răspund de sectorul lor), precum și consilierii consultativi, membrii corului, dansatorii și coaforii.”

16 Potrivit articolului 4 din convenția colectivă:

„Jumătate din prima de asigurare este suportată de administratorul teatrului, iar cealaltă jumătate de membrul personalului artistic. Administratorul teatrului este obligat să plătească primele de asigurare organismului asigurător.”

Statutele Vddb

17 Articolele 27, 32 și 34 din statutele Vddb prevăd:

„Articolul 27 — Tipul asigurării și condițiile generale

(1) Evenimentele care conferă dreptul la prestație sunt apariția unei incapacități de muncă sau a unei invalidități, aprobarea pensionării anticipate, atingerea vârstei normale de pensionare și decesul.

(2) La cerere, organismul acordă [...] cu titlu de prestații în favoarea urmașilor [...] o pensie de soție supraviețuitoare (articolele 32 și 33), o pensie de soț supraviețuitor (articolul 34) [...] în cazul în care, chiar înainte de apariția evenimentului ce conferă dreptul la prestație, asiguratul beneficia de o asigurare obligatorie, voluntară sau continuase să cotizeze, iar termenul de cotizare este respectat [...].

[...]

Articolul 32 — Pensia de soție supraviețuitoare

(1) Are dreptul la o pensie de soție supraviețuitoare soția persoanei asigurate sau a celei pensionate, în cazul în care căsătoria a durat până în ziua decesului acesteia din urmă.

[...]

Articolul 34 — Pensia de soț supraviețuitor

(1) Are dreptul la o pensie de soț supraviețuitor soțul persoanei asigurate sau al celei pensionate, în cazul în care căsătoria a durat până în ziua decesului acesteia din urmă.

[...]”

- ¹⁸ Articolul 30 alineatul (5) din aceleași statute stabilește modalitățile de determinare a cuantumului pensiei pe baza căreia este calculată pensia de urmaș.

Acțiunea principală și întrebările preliminare

- ¹⁹ La 8 noiembrie 2001, domnul Maruko a stabilit, în temeiul articolului 1 din LPartG în versiunea inițială, o uniune consensuală cu un creator de costume de teatru.

- 20 Acesta era afiliat la Vddb de la 1 septembrie 1959 și a continuat să cotizeze la această casă în mod voluntar în perioadele în care nu a fost afiliat în mod obligatoriu.
- 21 Partenerul de viață al domnului Maruko a decedat la 12 ianuarie 2005.
- 22 Prin scrisoarea din data de 17 februarie 2005, domnul Maruko a solicitat Vddb să îi acorde dreptul la o pensie de soț supraviețuitor. Prin Decizia din 28 februarie 2005, aceasta din urmă a respins cererea pentru motivul că statutele sale nu prevăd un astfel de drept pentru partenerii de viață supraviețuitori.
- 23 Domnul Maruko a introdus o acțiune la instanța de trimitere. În opinia sa, refuzul Vddb încalcă principiul egalității de tratament, în măsura în care, de la 1 ianuarie 2005, legiuitorul german a instituit o astfel de egalitate între uniunea consensuală și căsătorie, prin introducerea în special a articolului 46 alineatul 4 în Codul social. A nu acorda unei persoane, după decesul partenerului său de viață, dreptul la pensia de urmaș în aceleași condiții ca unui soț supraviețuitor ar constitui o discriminare bazată pe orientarea sexuală a respectivei persoane. În opinia domnului Maruko, partenerii de viață sunt tratați în mod mai puțin favorabil decât soții, cu toate că, asemenea soților, își datorează ajutor și asistență, se obligă reciproc la conviețuire și își asumă responsabilități unul față de celălalt. În Germania, regimul bunurilor partenerilor de viață ar fi echivalent celui al soților.
- 24 Întrebându-se, în primul rând, dacă sistemul de asigurare administrat de Vddb este asimilabil unui sistem public de securitate socială, în sensul articolului 3 alineatul (3) din Directiva 2000/78, și dacă sistemul menționat se află în afara domeniului de aplicare al acestei directive, instanța de trimitere arată că faptul că afilierea la Vddb este obligatorie în temeiul legii și că nicio negociere referitoare la afilierea în cauză nu poate fi avută în vedere în cadrul instituțiilor de teatru pledează în favoarea unei

astfel de asimilări. Aceasta adaugă totuși că, în afara perioadelor lucrate, personalul teatrelor are posibilitatea de a continua din proprie voință să fie afiliat la sistemul de asigurare în cauză în acțiunea principală, că acesta este întemeiat pe principiul capitalizării, că jumătate din cotizație este plătită de instituțiile de teatru, iar cealaltă jumătate de asigurați și că Vddb își administrează și își reglementează activitățile în mod autonom, fără intervenția legiuitorului federal.

- 25 Având în vedere structura Vddb și influența decisivă exercitată de instituțiile de teatru și de asigurați asupra funcționării sale, instanța de trimitere arată că este înclinată să creadă că respectiva casă nu administrează un sistem asimilat unui sistem public de securitate socială, în sensul articolului 3 alineatul (3) din Directiva 2000/78.
- 26 În al doilea rând, instanța de trimitere se întreabă dacă pensia de urmaș în cauză în acțiunea principală poate fi considerată „remunerație” în sensul articolului 3 alineatul (1) litera (c) din Directiva 2000/78, ceea ce ar justifica o aplicare a acesteia din urmă. Instanța de trimitere arată că, în principiu, în lumina jurisprudenței Curții, prestațiile în favoarea urmașilor intră în domeniul de aplicare al noțiunii „remunerație”. În opinia sa, această interpretare nu este infirmată de împrejurarea că pensia de urmaș în cauză în acțiunea principală nu este plătită lucrătorului, ci soțului supraviețuitor, întrucât dreptul la o astfel de pensie reprezintă un beneficiu care își are originea în afilierea lucrătorului la sistemul de asigurare administrat de Vddb, astfel încât pensia menționată se dobândește de soțul supraviețuitor al acestuia în cadrul raportului de muncă dintre angajator și lucrătorul menționat.
- 27 În al treilea rând, instanța de trimitere urmărește să afle dacă dispozițiile coroborate ale articolului 1 și ale articolului 2 alineatul (2) litera (a) din Directiva 2000/78 se opun dispozițiilor unor statute precum cele ale Vddb, în temeiul cărora, după decesul partenerului de viață, o persoană nu dobândește o pensie de urmaș echivalentă celei oferite soțului supraviețuitor, cu toate că, asemenea soților, partenerii de viață au trăit în cadrul unei uniuni întemeiate pe asistență și pe întrajutorare și instituite formal pe toată durata vieții.

- 28 Potrivit instanței de trimitere, din moment ce prezenta cauză intră în domeniul de aplicare al Directivei 2000/78 și din moment ce există o discriminare, domnul Maruko ar putea invoca dispozițiile acestei directive.
- 29 Instanța de trimitere adaugă faptul că, spre deosebire de cuplurile heterosexuale, care pot să se căsătorească și, dacă este cazul, să beneficieze de o pensie de urmaș, asiguratul și reclamantul din acțiunea principală nu puteau în niciun caz, din cauza orientării lor sexuale, să îndeplinească cerința referitoare la căsătorie de care este condiționat dreptul la această pensie în cadrul sistemului de asigurare administrat de Vddb. Or, potrivit instanței de trimitere, dispozițiile coroborate ale articolului 1 și ale articolului 2 alineatul (2) litera (a) din Directiva 2000/78 se pot opune ca anumite dispoziții, precum cele ale statutelor Vddb, să limiteze dreptul soților supraviețuitori la pensia menționată.
- 30 În al patrulea rând, în ipoteza în care dispozițiile coroborate ale articolului 1 și ale articolului 2 alineatul (2) litera (a) din Directiva 2000/78 se opun dispozițiilor unor statute precum cele ale Vddb, instanța de trimitere se întreabă dacă este autorizată o discriminare bazată pe orientarea sexuală, având în vedere considerentul (22) al acestei directive.
- 31 Instanța de trimitere observă că acest considerent nu a fost reluat în corpul directivei menționate și se întreabă dacă un astfel de considerent este de natură să restrângă domeniul de aplicare al Directivei 2000/78. Instanța consideră că, având în vedere importanța principiului comunitar al egalității de tratament, este necesar să nu se interpreteze în mod extensiv considerentele acestei directive. În această privință, instanța solicită să se stabilească dacă, în cauza principală, refuzul Vddb de a acorda o pensie de urmaș unei persoane al cărei partener de viață a decedat constituie o discriminare autorizată, deși bazată pe orientarea sexuală.
- 32 În al cincilea rând, instanța de trimitere urmărește să afle dacă, în temeiul Hotărârii din 17 mai 1990, Barber (C-262/88, Rec., p. I-1889), dreptul la prestații în favoarea

urmașilor este limitat la perioadele de după 17 mai 1990. Aceasta arată că dispozițiile naționale în cauză în acțiunea principală intră sub incidența articolului 141 CE și că efectul direct al acestui articol poate fi invocat numai pentru prestațiile datorate pentru perioadele de încadrare în muncă de după 17 mai 1990. Instanța de trimitere menționează în această privință Hotărârea din 28 septembrie 1994, Coloroll Pension Trustees (C-200/91, Rec., p. I-4389).

33 În aceste condiții, Bayerisches Verwaltungsgericht München a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curtții următoarele întrebări preliminare:

- „1) Un sistem obligatoriu de asigurare profesională – precum cel administrat în speță de [Vddb] – constituie un sistem asimilat sistemelor publice, în sensul articolului 3 alineatul (3) din Directiva 2000/78 [...]?
- 2) Prestațiile în favoarea urmașilor acordate sub formă de pensii de soție supraviețuitoare sau de soț supraviețuitor de către o instituție de asigurare obligatorie trebuie considerate remunerație, în sensul articolului 3 alineatul (1) litera (c) din Directiva 2000/78 [...]?
- 3) Dispozițiile coroborate ale articolului 1 și ale articolului 2 alineatul (2) litera (a) din Directiva 2000/78 [...] se opun dispozițiilor statutelor unui sistem complementar de asigurare în temeiul cărora, după decesul partenerului, partenerul înregistrat nu primește prestații în favoarea urmașilor echivalente celor acordate soților, cu toate că, asemenea soților, partenerul înregistrat trăiește în cadrul unei uniuni întemeiate pe asistență și pe întrajutorare și instituite formal pe toată durata vieții?
- 4) În cazul în care s-ar răspunde afirmativ la întrebarea anterioară, este autorizată o discriminare bazată pe orientarea sexuală, având în vedere considerentul (22) al Directivei 2000/78 [...]?

- 5) În temeiul jurisprudenței Barber [citată anterior], dreptul la prestațiile în favoarea urmașilor s-ar limita la perioadele de după 17 mai 1990?”

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la prima, la a doua și la a patra întrebare

- ³⁴ Prin intermediul primei, al celei de a doua și al celei de a patra întrebări, la care trebuie să se dea un singur răspuns, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă o pensie de urmaș acordată în cadrul unui sistem de asigurare profesională precum cel administrat de Vddb intră în domeniul de aplicare al Directivei 2000/78.

Observațiile prezentate Curții

- ³⁵ În ceea ce privește prima și cea de a doua întrebare adresate, Vddb consideră că sistemul pe care îl administrează este un sistem legal de securitate socială și că pensia de urmaș în cauză în acțiunea principală nu poate fi considerată „remunerație” în sensul articolului 3 alineatul (1) litera (c) din Directiva 2000/78. În consecință, această pensie nu ar intra în domeniul de aplicare al directivei menționate.

- ³⁶ În susținerea acestei poziții, Vddb subliniază în special că este un organism de drept public care face parte din administrația federală și că sistemul de asigurare în cauză

în acțiunea principală este un sistem obligatoriu, întemeiat pe lege. Vddb adaugă faptul că, în ceea ce privește contractul colectiv, acesta are valoarea unei legi și a fost integrat, împreună cu statutele Vddb, în tratatul de unificare din 31 august 1990, iar obligația de afiliere există pentru categorii de lucrători definite în mod general. Pensia de urmaș în cauză în acțiunea principală nu ar fi legată în mod direct de o anumită încadrare în muncă, ci de considerații generale de ordin social. Aceasta nu ar depinde, așadar, în mod direct de perioadele de încadrare în muncă, iar cuantumul său nu ar fi calculat în funcție de ultimul salariu.

37 Comisia consideră, în schimb, că pensia de urmaș în cauză în acțiunea principală intră în domeniul de aplicare al Directivei 2000/78, în măsura în care este acordată în temeiul raportului de muncă dintre o persoană și angajatorul său, raport ce are drept consecință afilierea obligatorie a angajatului la Vddb. Cuantumul pensiei menționate ar fi stabilit în funcție de durata asigurării și de cotizațiile plătite.

38 În ceea ce privește a patra întrebare adresată, atât domnul Maruko, cât și Comisia subliniază faptul că respectivul considerent (22) al Directivei 2000/78 nu este reluat în niciunul dintre articolele acestei directive. În opinia domnului Maruko, dacă legiuitorul comunitar ar fi dorit să sustragă din domeniul de aplicare al directivei menționate toate prestațiile referitoare la starea civilă, conținutul respectivului considerent ar fi făcut obiectul unei dispoziții specifice în corpul directivei. În opinia Comisiei, acest considerent reprezintă doar expresia lipsei de competență a Uniunii Europene în materia stării civile.

39 Vddb și guvernul Regatului Unit consideră în special că în considerentul (22) al Directivei 2000/78 este conținută o excludere clară și generală și că acest considerent stabilește domeniul de aplicare al acestei directive. Directiva nu s-ar aplica dispozițiilor de drept național privind starea civilă și nici prestațiilor care decurg din aceasta, ceea ce ar fi cazul referitor la pensia de urmaș în cauză în acțiunea principală.

Răspunsul Curții

- 40 Din articolul 3 alineatul (1) litera (c) și alineatul (3) din Directiva 2000/78 reiese că aceasta din urmă se aplică tuturor persoanelor, atât în sectorul public, cât și în cel privat, inclusiv organismelor publice, în ceea ce privește în special condițiile de remunerare și că nu se aplică plăților de orice natură efectuate de sistemele publice sau asimilate, inclusiv de sistemele publice de securitate socială sau de protecție socială.
- 41 În lumina dispozițiilor menționate coroborate cu considerentul (13) al Directivei 2000/78, domeniul de aplicare al acestei directive trebuie înțeles în sensul că nu acoperă sistemele de securitate socială și de protecție socială ale căror beneficii nu sunt asimilate unei remunerații, în sensul atribuit acestui termen în aplicarea articolului 141 CE, și nici plăților de orice natură efectuate de către stat, care au ca obiectiv accesul la încadrare în muncă sau menținerea lucrătorilor în funcție.
- 42 Prin urmare, trebuie să se stabilească dacă o pensie de urmaș acordată în temeiul unui sistem de asigurare profesională precum cel administrat de Vddb poate fi asimilată unei „remunerații” în sensul articolului 141 CE.
- 43 Acest articol prevede că prin remunerație se înțelege salariul sau suma obișnuite de bază sau minime, precum și toate celelalte drepturi plătite, direct sau indirect, în numerar sau în natură, de către angajator lucrătorului pentru munca prestată de acesta.
- 44 După cum a hotărât deja Curtea (a se vedea Hotărârea din 6 octombrie 1993, Ten Oever, C-109/91, Rec., p. I-4879, punctul 8, și Hotărârea din 28 septembrie 1994,

Beune, C-7/93, Rec., p. I-4471, punctul 21), împrejurarea că anumite prestații sunt plătite după încetarea raportului de muncă nu exclude faptul că acestea pot avea un caracter de „remunerație” în sensul articolului 141 CE.

45 Curtea a recunoscut astfel că o pensie de urmaș prevăzută de un sistem profesional de pensii, creat prin contract colectiv, intră în domeniul de aplicare al acestui articol. Cu privire la acest aspect, Curtea precizează că împrejurarea că pensia menționată, prin definiție, nu este plătită lucrătorului, ci urmașului acestuia, nu este de natură să infirmе această interpretare, din moment ce o astfel de prestație reprezintă un beneficiu care își are originea în afilierea urmașului la sistemul soțului, astfel încât pensia este dobândită de cel dintâi în cadrul raportului de muncă dintre angajator și soț și îi este plătită pentru munca prestată de acesta (a se vedea Hotărârea Ten Oever, citată anterior, punctele 12 și 13, Hotărârea Coloroll Pension Trustees, citată anterior, punctul 18, Hotărârea din 17 aprilie 1997, Evrenopoulos, C-147/95, Rec., p. I-2057, punctul 22, și Hotărârea din 9 octombrie 2001, Menauer, C-379/99, Rec., p. I-7275, punctul 18).

46 Pe de altă parte, pentru a aprecia dacă în domeniul de aplicare al articolului 141 CE intră o pensie pentru limită de vârstă, pe baza căreia este calculată, dacă este cazul, pensia de urmaș, precum în cauza principală, Curtea a precizat că, printre criteriile pe care le-a reținut în situațiile cu care a fost sesizată pentru a califica un sistem de pensii, poate avea un caracter determinant numai criteriul dedus din constatarea că pensia pentru limită de vârstă este plătită lucrătorului în temeiul raportului de muncă ce îl leagă de fostul său angajator, și anume criteriul încadrării în muncă, dedus din înșiși termenii articolului menționat (a se vedea în acest sens Hotărârea Beune, citată anterior, punctul 43, Hotărârea Evrenopoulos, citată anterior, punctul 19, Hotărârea din 29 noiembrie 2001, Griesmar, C-366/99, Rec., p. I-9383, punctul 28, Hotărârea din 12 septembrie 2002, Niemi, C-351/00, Rec., p. I-7007, punctele 44 și 45, precum și Hotărârea din 23 octombrie 2003, Schönheit și Becker, C-4/02 și C-5/02, Rec., p. I-12575, punctul 56).

47 Desigur că acest criteriu nu poate avea un caracter exclusiv, întrucât pensiile plătite de sisteme legale de securitate socială pot să țină seama, în tot sau în parte, de

remunerarea activității (Hotărârile citate anterior Beune, punctul 44, Evrenopoulos, punctul 20, Griesmar, punctul 29, Niemi, punctul 46, precum și Schönheit și Becker, punctul 57).

- 48 Cu toate acestea, considerentele de politică socială, de organizare a statului, de etică sau chiar preocupările de natură bugetară care au avut sau care au putut avea un rol în crearea unui sistem de către legiuitorul național nu pot prevala în cazul în care pensia interesează numai o categorie specifică de lucrători, depinde în mod direct de perioada lucrată, iar quantumul său este calculat pe baza ultimului salariu (Hotărârile citate anterior Beune, punctul 45, Evrenopoulos, punctul 21, Griesmar, punctul 30, Niemi, punctul 47, precum și Schönheit și Becker, punctul 58).
- 49 În ceea ce privește sistemul obligatoriu de asigurare profesională administrat de Vddb, este necesar să se arate, în primul rând, că acesta își are originea într-un contract colectiv de muncă ce are ca scop, potrivit elementelor furnizate de instanța de trimitere, să constituie un supliment la prestațiile sociale datorate în temeiul reglementării naționale de aplicare generală.
- 50 În al doilea rând, este cert că sistemul menționat este finanțat în exclusivitate de către lucrătorii și de către angajatorii din sectorul respectiv, cu excluderea oricărei intervenții financiare publice.
- 51 În al treilea rând, din dosar reiese că, potrivit articolului 1 din contractul colectiv, același sistem se aplică în cazul personalului artistic angajat într-unul din teatrele administrate în Germania.

- 52 După cum a arătat avocatul general la punctul 70 din concluzii, pentru ca dreptul la pensia de urmaș să fie recunoscut, se impune ca soțul beneficiarului acestei pensii să fi fost afiliat la Vddb înaintea decesului său. Această afiliere privește în mod obligatoriu personalul artistic angajat de teatrele germane. De asemenea, aceasta privește un anumit număr de persoane care decid să se afilieze în mod voluntar la Vddb, o astfel de afiliere fiind posibilă cu condiția ca persoanele în cauză să poată dovedi că au fost angajate anterior un anumit număr de luni într-un teatru german.
- 53 Respectiv cele persoane afiliate în mod obligatoriu și voluntar formează, așadar, o categorie specifică de lucrători.
- 54 Pe de altă parte, în ceea ce privește criteriul potrivit căruia pensia depinde în mod direct de perioada lucrată, trebuie să se arate că, în temeiul articolului 30 alineatul 5 din statutele Vddb, cuantumul pensiei pentru limită de vârstă, pe baza căreia este calculată pensia de urmaș, se stabilește în funcție de durata de afiliere a lucrătorului, această soluție reprezentând o consecință logică a structurii sistemului de asigurare profesională în cauză, care acoperă două tipuri de afiliere, după cum s-a subliniat la punctele 52 și 53 din prezenta hotărâre.
- 55 Tot în ceea ce privește cuantumul pensiei pentru limită de vârstă, acesta nu este stabilit prin lege, ci, în temeiul articolului 30 alineatul 5 din statutele Vddb, este calculat pe baza cuantumului tuturor cotizațiilor plătite de lucrător pe parcursul perioadei de afiliere, cărora li se aplică un coeficient de actualizare.
- 56 Reiese că, după cum a arătat avocatul general la punctul 72 din concluzii, pensia de urmaș în cauză în acțiunea principală derivă din raportul de muncă al partenerului de viață al domnului Maruko și că, în consecință, aceasta trebuie să fie calificată drept „remunerație” în sensul articolului 141 CE.

- 57 Această concluzie nu este afectată de calitatea de organism public a Vddb (a se vedea în acest sens Hotărârea Evrenopoulos, citată anterior, punctele 16 și 23) și nici de caracterul obligatoriu al afilierii la sistemul care conferă dreptul la pensia de urmaș în cauză în acțiunea principală (a se vedea în acest sens Hotărârea din 25 mai 2000, Podesta, C-50/99, Rec., p. I-4039, punctul 32).
- 58 Referitor la domeniul de aplicare al considerentului (22) al Directivei 2000/78, acesta prevede că directiva menționată nu aduce atingere legislațiilor naționale privind starea civilă și nici prestațiilor care decurg din aceasta.
- 59 Desigur că starea civilă și prestațiile care derivă din aceasta reprezintă materii ce intră în competența statelor membre, iar dreptul comunitar nu aduce atingere acestei competențe. Cu toate acestea, este important să se amintească faptul că, în exercitarea competenței menționate, statele membre trebuie să respecte dreptul comunitar și în special dispozițiile referitoare la principiul nediscriminării (a se vedea, prin analogie, Hotărârea din 16 mai 2006, Watts, C-372/04, Rec., p. I-4325, punctul 92, și Hotărârea din 19 aprilie 2007, Stamatelaki, C-444/05, Rep., p. I-3185, punctul 23).
- 60 Întrucât o pensie de urmaș precum cea în cauză în acțiunea principală a fost calificată drept „remunerație” în sensul articolului 141 CE și întrucât aceasta intră în domeniul de aplicare al Directivei 2000/78, pentru motivele expuse la punctele 49-57 din prezenta hotărâre, considerentul (22) al Directivei 2000/78 nu poate fi de natură să afecteze aplicarea acestei directive.
- 61 În aceste condiții, trebuie să se răspundă la prima, la a doua și la a patra întrebare că o pensie de urmaș acordată în cadrul unui sistem de asigurare profesională precum cel administrat de Vddb intră în domeniul de aplicare al Directivei 2000/78.

Cu privire la a treia întrebare

- 62 Prin intermediul celei de a treia întrebări, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă dispozițiile coroborate ale articolelor 1 și 2 din Directiva 2000/78 se opun unei reglementări precum cea în cauză în acțiunea principală, în temeiul căreia, după decesul partenerului de viață, partenerul supraviețuitor nu dobândește o pensie de urmaș echivalentă celei acordate unui soț supraviețuitor, cu toate că, asemenea soților, partenerii de viață au trăit în cadrul unei uniuni întemeiate pe asistență și pe întrajutorare și instituite formal pe toată durata vieții.

Observațiile prezentate Curții

- 63 Domnul Maruko și Comisia consideră că refuzul de a acorda partenerilor de viață pensia de urmaș în cauză în acțiunea principală constituie o discriminare indirectă în sensul Directivei 2000/78, în măsura în care două persoane de același sex nu pot să se căsătorească în Germania și, prin urmare, nu pot să beneficieze de această pensie, dreptul la aceasta fiind rezervat soților supraviețuitori. În opinia acestora, soții și partenerii de viață se află într-o situație juridică asemănătoare, care justifică acordarea pensiei menționate partenerilor supraviețuitori.
- 64 Pentru Vddb, nu există nicio obligație de ordin constituțional de a lua în considerare în mod identic, din punctul de vedere al dreptului social sau al asigurării, căsătoria și uniunea consensuală. Aceasta din urmă ar constitui o instituție *sui generis* și o nouă stare a persoanelor. Nu ar fi posibil să se deducă din reglementarea germană vreo obligație privind egalitatea de tratament între partenerii de viață și soți.

Răspunsul Curții

- 65 Conform articolului 1, Directiva 2000/78 are ca obiect combaterea, în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă, a anumitor tipuri de discriminări, printre care figurează aceea bazată pe orientarea sexuală, în vederea punerii în aplicare, în statele membre, a principiului egalității de tratament.
- 66 Potrivit articolului 2 din directiva menționată, prin principiul egalității de tratament se înțelege absența oricărei discriminări directe sau indirecte, bazată pe unul dintre motivele menționate la articolul 1 din aceeași directivă. Potrivit articolului 2 alineatul (2) litera (a) din Directiva 2000/78, o discriminare directă se produce atunci când o persoană este tratată într-un mod mai puțin favorabil decât este tratată o altă persoană care se află într-o situație asemănătoare, pe baza unuia dintre motivele menționate la articolul 1 din această directivă. Alineatul (2) litera (b) (i) al aceluiași articol 2 prevede că o discriminare indirectă se produce atunci când o dispoziție, un criteriu sau o practică aparent neutră poate avea drept consecință un dezavantaj special pentru persoane de o anumită religie sau cu anumite convingeri, cu un anumit handicap, de o anumită vârstă sau de o anumită orientare sexuală, în raport cu altă persoană, cu excepția cazului în care această dispoziție, acest criteriu sau această practică este obiectiv justificată de un obiectiv legitim, iar mijloacele de realizare a acestui obiectiv nu sunt adecvate și necesare.
- 67 Din informațiile care figurează în decizia de trimitere reiese că, începând din 2001, anul intrării în vigoare a LPartG, în versiunea inițială, Republica Federală Germania și-a adaptat sistemul juridic pentru a permite persoanelor de același sex să trăiască în cadrul unei uniuni întemeiate pe asistență și pe întrajutorare și instituite formal pe toată durata vieții. Optând să nu acorde acestor persoane dreptul de a se căsători, care rămâne rezervat persoanelor de sex diferit, statul membru menționat a introdus pentru persoanele de același sex un sistem distinct, uniunea consensuală, ale cărui condiții au fost asimilate în mod progresiv celor aplicabile în cazul căsătoriei.

- 68 În această privință, instanța de trimitere arată că Legea din 15 decembrie 2004 a contribuit la apropierea progresivă a sistemului introdus pentru uniunea consensuală de cel aplicabil în cazul căsătoriei. Prin această lege, legiuitorul german a adus modificări la cartea VI din Codul securității sociale – Sistemul legal de asigurare de pensii, în special prin adăugarea unui alineat 4 la articolul 46, care figurează în cartea menționată, din care rezultă că uniunea consensuală este asimilată căsătoriei în ceea ce privește pensia de soție supraviețuitoare sau de soț supraviețuitor menționată în această dispoziție. Modificări similare au fost aduse la alte dispoziții din aceeași carte VI.
- 69 Instanța de trimitere consideră că, având în vedere această apropiere între căsătorie și uniune consensuală, pe care o consideră drept o asimilare progresivă și care reiese, în opinia sa, din sistemul stabilit de LPartG și în special din modificările aduse de Legea din 15 decembrie 2004, uniunea consensuală, fără a exista o identitate între aceasta și căsătorie, plasează persoanele de același sex într-o situație asemănătoare cu aceea a soților în ceea ce privește pensia de urmaș în cauză în acțiunea principală.
- 70 Or, instanța de trimitere constată că, în temeiul dispozițiilor statutelor Vddb, dreptul la această pensie de urmaș este limitat la soții supraviețuitori și este refuzat partenerilor de viață supraviețuitori.
- 71 În acest caz, acești parteneri de viață sunt tratați, așadar, într-un mod mai puțin favorabil decât soții supraviețuitori în ceea ce privește dreptul la pensia de urmaș menționată.
- 72 Presupunând că instanța de trimitere decide că soții supraviețuitori și partenerii de viață supraviețuitori se află într-o situație asemănătoare în ceea ce privește această pensie de urmaș, o reglementare precum cea în cauză în acțiunea principală trebuie, prin urmare, să fie considerată ca reprezentând o discriminare directă bazată pe orientarea sexuală, în sensul articolului 1 și al articolului 2 alineatul (2) litera (a) din Directiva 2000/78.

73 Din cele de mai sus rezultă că trebuie să se răspundă la a treia întrebare în sensul că dispozițiile coroborate ale articolelor 1 și 2 din Directiva 2000/78 se opun unei reglementări precum cea în cauză în acțiunea principală, în temeiul căreia, după decesul partenerului de viață, partenerul supraviețuitor nu dobândește o pensie de urmaș echivalentă celei acordate unui soț supraviețuitor, cu toate că, în dreptul național, uniunea consensuală ar plasa persoanele de același sex într-o situație asemănătoare cu aceea a soților în ceea ce privește pensia de urmaș menționată. Instanței de trimitere îi revine sarcina de a verifica dacă un partener de viață supraviețuitor se află într-o situație asemănătoare cu aceea a unui soț beneficiar al pensiei de urmaș prevăzute de sistemul de asigurare profesională administrat de Vddb.

Cu privire la a cincea întrebare

74 Prin intermediul celei de a cincea întrebări, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă, în cazul în care Curtea ar hotărî că Directiva 2000/78 se opune unei reglementări precum cea în cauză în acțiunea principală, este necesar ca, în temeiul jurisprudenței Barber, citată anterior, să se limiteze în timp și în special la perioadele de după 17 mai 1990 dreptul la pensia de urmaș în cauză în acțiunea principală.

Observațiile prezentate Curții

75 Vddb consideră că, în fapt și în drept, cauza care a stat la baza Hotărârii Barber, citată anterior, este diferită de cauza principală și că nu se poate conferi un efect retroactiv Directivei 2000/78, luându-se decizia aplicării acestei directive la o dată anterioară datei de expirare a termenului acordat statelor membre pentru transpunere.

76 Comisia opinează că nu este necesar să se răspundă la a cincea întrebare. Aceasta apreciază că, în fapt și în drept, cauza care a stat la baza Hotărârii Barber, citată anterior, este diferită de cauza principală și subliniază că Directiva 2000/78 nu conține nicio dispoziție care derogă de la principiul nediscriminării pe motive de orientare sexuală. Aceasta precizează că, spre deosebire de cauza principală, în cauza care a stat la baza Hotărârii Barber, citată anterior, fusese atrasă atenția asupra consecințelor financiare pe care le-ar putea avea o nouă interpretare a articolului 141 CE. În această privință, Comisia arată că, în măsura în care LPartG a intrat în vigoare numai la 1 august 2001 și în măsura în care, de la 1 ianuarie 2005, legiuitorul german a introdus, în ceea ce privește sistemul de asigurări sociale, o egalitate de tratament între uniunea consensuală și căsătorie, luarea în considerare a unei astfel de egalități în cadrul sistemelor de asigurare profesională nu le pune în dificultate financiară pe acestea din urmă.

Răspunsul Curții

77 Din jurisprudență reiese că, în mod excepțional, ținând seama de gravele inconveniente pe care hotărârea sa ar putea să le genereze pentru trecut, Curtea poate fi nevoită să limiteze posibilitatea oricărei persoane interesate de a invoca interpretarea pe care Curtea o dă unei dispoziții atunci când este sesizată cu o întrebare preliminară. O astfel de limitare poate fi admisă numai de Curte, chiar în hotărârea care se pronunță asupra interpretării solicitate (a se vedea în special Hotărârea Barber, citată anterior, punctul 41, și Hotărârea din 6 martie 2007, Meilicke și alții, C-292/04, Rep., p. I-835, punctul 36).

78 Din dosar nu reiese că echilibrul financiar al unui sistem precum cel administrat de VdB riscă să fie bulversat în mod retroactiv dacă efectele prezentei hotărâri nu sunt limitate în timp.

79 Din cele de mai sus rezultă că trebuie să se răspundă la a cincea întrebare în sensul că nu este necesar să se limiteze în timp efectele prezentei hotărâri.

Cu privire la cheltuielile de judecată

80 Întrucât, în privința părților din acțiunea principală, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Marea Cameră) declară:

- 1) O pensie de urmaș acordată în cadrul unui sistem de asigurare profesională precum cel administrat de *Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen* intră în domeniul de aplicare al Directivei 2000/78 a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă.

- 2) Dispozițiile coroborate ale articolelor 1 și 2 din Directiva 2000/78 se opun unei reglementări precum cea în cauză în acțiunea principală, în temeiul căreia, după decesul partenerului de viață, partenerul supraviețuitor nu dobândește o pensie de urmaș echivalentă celei acordate unui soț supraviețuitor, cu toate că, în dreptul național, uniunea consensuală ar plasa persoanele de același sex într-o situație asemănătoare cu aceea a soților în ceea ce privește pensia de urmaș menționată. Instanței de trimitere îi revine sarcina de a verifica dacă un partener de viață supraviețuitor se află într-o situație asemănătoare cu aceea a unui soț beneficiar al pensiei de urmaș prevăzute de sistemul de asigurare profesională administrat de *Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen*.

Semnături